

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності засобами інформаційної технології

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (м. Глухів)

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні лише частково подолано наслідки загальної кризи вищої школи. Удосконалення навчального процесу з метою підвищення якості освіти, озброєння майбутніх учителів знаннями, уміннями, навичками розробки й упровадження краєзнавчих методів та прийомів навчання, які б забезпечували високий рівень виховного процесу, є основним завданням вищої школи. Але до навчально-виховного процесу вищих педагогічних закладів освіти не завжди включаються питання вивчення різних аспектів рідного краю (історії, природи, екологічного стану довкілля, етнографії тощо), вирішення яких передбачає краєзнавчо-туристська робота. Це зумовлює необхідність створення певних умов для підготовки вчителів із краєзнавчо-туристської роботи на належному теоретико-методичному рівні.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналіз навчальних програм вищих навчальних закладів, результати досліджень науковців [4; 5; 6] свідчать про те, що краєзнавчо-туристську роботу з учнями може проводити вчитель будь-якого предмета. Але, за даними І. М. Ткачівської [7], великий потенціал у цьому напрямі мають учителі фізичної культури. Саме фізична культура володіє великими можливостями пошуку та використання краєзнавчо-туристської інформації, проведення глибокої й змістовної дослідницької роботи з цього напрямку. Крім того, поряд зі своїм власним матеріалом, фізична культура має реальні можливості трансформації краєзнавчо-туристських ідей, активного їх використання та актуалізації в навчально-виховному процесі. На вчителя фізичної культури покладено відповідальні завдання формування в дітей і підлітків ціннісного ставлення до рідного краю, їх залучення до активного способу життя, заохочення до занять фізичною культурою й спортом у позаурочний час, що накладає відповідні вимоги до рівня підготовки сучасних фахівців.

На сьогодні арсенал технологічних засобів сучасної освіти досить різноманітний: розроблено мультимедійні програмні комплекси для вивчення спортивно-педагогічних дисциплін, підготовлено до видання й тиражування електронні підручники, орієнтовані на використання студентами факультету фізичного виховання, проводиться розробка дистанційних курсів навчання, причому спостерігається тенденція до стрімкого розширення й удосконалювання наявних інформаційних технологій (ІТ) [1; 3].

Формулювання мети й завдань статті. Мета дослідження – визначити ефективність упровадження інформаційної технології в процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури з краєзнавчо-туристської роботи в школі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. До основних напрямів застосування ІТ у процесі краєзнавчої підготовки студентів належали створення навчальних мультимедійних систем, побудова інформаційно-аналітичної бази даних із різних видів краєзнавства, використання автоматизованих методів навчання, програм контролю й самоконтролю знань.

Для експериментальної перевірки готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності засобами ІТ проведено формувальний експеримент.

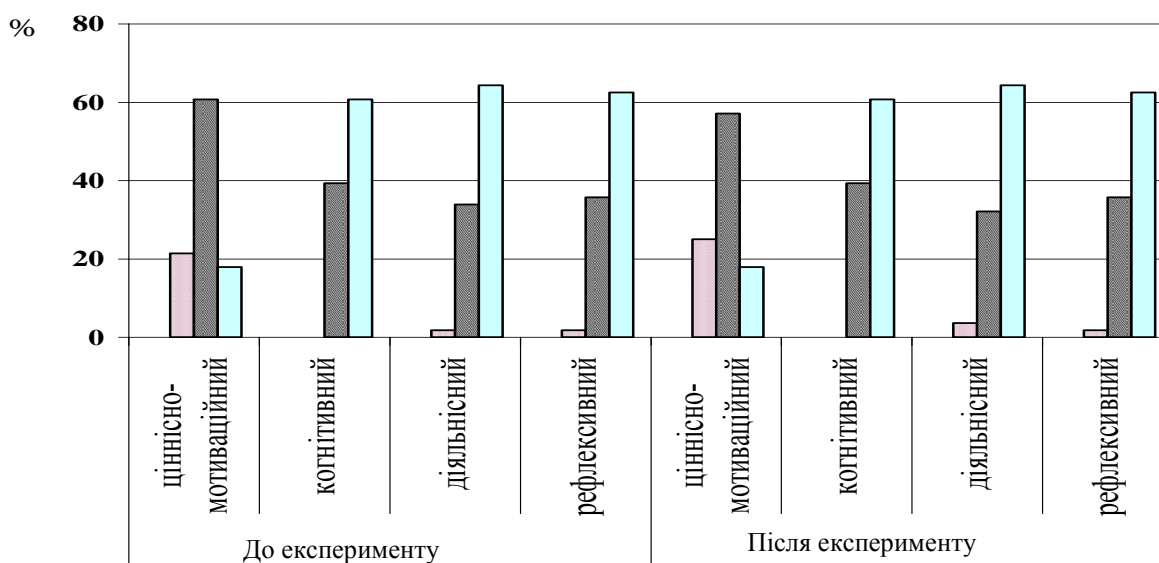
У процесі дослідження сформовано контрольну (КГ) й експериментальну групи (ЕГ). КГ склали 56 студентів, які навчалися на спеціальності «Фізичне виховання» факультету педагогіки і психології у 2007/2010 навчальних роках і вивчали дисципліну «Організація краєзнавчо-туристської діяльності» без використання ІТ, а до складу ЕГ увійшли 64 студенти вказаної спеціальності, які навчались у 2010/2013 навчальних роках і вивчали краєзнавство з використанням розроблених ІТ.

Із метою оцінки кількісних та якісних критеріїв рівнів готовності проведено комп'ютерне тестування з використанням автоматизованої програми «Ants» [2]. Для з'ясування рівнів готовності за ціннісно-мотиваційним, діяльним, рефлексивним і когнітивним компонентами проведено анкетування. За кожним із критеріїв обстежувані могли набрати від двох до п'яти балів, сумарна кількість балів складала від 10 до 25 балів.

У процесі дослідження здійснено аналіз динаміки показників готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності в умовах загальноосвітньої школи. Прове-

дені розрахунки дали змогу встановити, що на початку експерименту статистично значущих відмінностей між окремими показниками студентів КГ і ЕГ визначено не було ($p < 0,05$).

В учасників КГ, котрі вивчали дисципліну «Організація краєзнавчо-туристської діяльності» традиційним чином, зафіксовано розподіл студентів за рівнем готовності до краєзнавчо-туристської діяльності, що представлено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка розподілу студентів КГ за компонентами готовності до краєзнавчо-туристської роботи

■ – високий   ■ – вищий за середній   ■ – середній   ■ – низький

Після експерименту на 3,6 % збільшився відсоток студентів КГ із вищим за середній рівнем розвитку за ціннісно-мотиваційним компонентом за рахунок зменшення частки студентів із середнім рівнем ставлення до застосування краєзнавства. Спостерігався перерозподіл студентів за діяльнісним компонентом: на 1,8 % збільшилася частка студентів із вищим за середній рівнем розвитку за діяльнісним компонентом за рахунок зменшення частки студентів із середнім рівнем готовності до застосування краєзнавства. При цьому на 3,6 % відбулося збільшення частки студентів із вищим за середній рівнем розвитку за рефлексійним компонентом за рахунок зменшення студентів із середнім рівнем здатності оцінити свою діяльність у процесі розробки й застосування краєзнавства під час професійної діяльності.

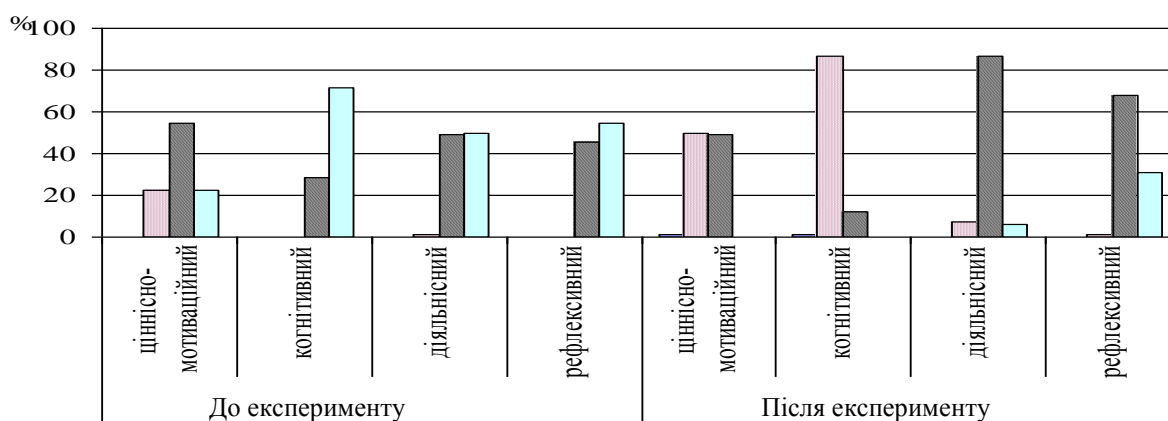
Оцінка статистичної значущості приросту часток студентів показала, що в усіх зазначених випадках зрушення в розподілі студентів за рівнями готовності до краєзнавчої діяльності були статистично недостовірними ($p > 0,05$).

У студентів ЕГ після впровадження ІТ картина кардинально відрізнялася від ситуації, що склалася в учасників КГ. Студенти, які склали ЕГ, до й після експерименту були розподілені за показниками готовності таким чином (рис. 2).

Унаслідок експериментальної діяльності спостерігався статистично значущий приріст частки студентів із вищим за середній рівнем сформованості ціннісно-мотиваційного компонента, який склав 27,4 % ($p < 0,05$) за рахунок статистично значущого зменшення частки студентів із низьким рівнем мотивації до застосування краєзнавства. Установлено статистично значущий приріст частки студентів ЕГ із вищим за середній рівнем сформованості когнітивного компонента: частка таких студентів збільшилася на 86,9 % ($p < 0,05$) за рахунок істотного зменшення частки студентів із середнім на 16,7 % ($p < 0,05$) та з низьким на 71,4 % ($p < 0,05$) рівнем теоретичних знань у напрямі розробки й упровадження краєзнавства. У результаті впровадження ІТ статистично значуще, на 38,1 % ($p < 0,05$) збільшилася частка досліджуваних, котрі характеризувалися середнім рівнем сформованості діяльнісного компонента готовності застосовувати краєзнавство за рахунок зменшення частки піддослідних, які мали низький рівень умінь і навичок розробляти та впроваджувати краєзнавство в навчальний процес.

%

100

Рис. 2. Динаміка розподілу студентів ЕГ за компонентами готовності до краєзнавчо-туристської роботи

■ – високий   ■ – вищий за середній   ■ – середній   ■ – низький

Аналогічно відбувся приріст частки студентів за рефлексійним критерієм: частка осіб із середнім рівнем умінь адекватно оцінювати результати впровадження краєзнавства статистично значуще зросла на 22,7 % ($p < 0,05$) за рахунок зниження частки студентів із низьким рівнем готовності.

На нашу думку, такі суттєві зміни в розподілі студентів ЕГ за шкалою рівня готовності майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчо-туристської діяльності в умовах загальноосвітньої школи свідчать про ефективність запропонованої ІТ і зумовлені позитивним педагогічним впливом на всі компоненти готовності молодого фахівця до нових умов праці.

Порівняльний аналіз досліджуваних показників дав змогу встановити, що в представників ЕГ за всіма компонентами спостерігалось статистично значуще збільшення рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності з краєзнавства після експерименту ($p < 0,01$) в той час, як статистично значущих зрушень у показниках студентів КГ не відбулося ($p > 0,05$) за виключенням рефлексійного компонента ($p < 0,05$) (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка показників готовності майбутніх вчителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності до та після експерименту ($n=140$)

Компонент, балів	Контрольна група, ($n=56$)				P	Експериментальна група, ($n=84$)				P
	до		після			до		після		
	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S		$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	
Ціннісно-мотиваційний	3,27	0,65	3,30	0,66	>0,05	3,20	0,62	3,97	0,50	<0,01
Діяльнісний	2,74	0,57	2,76	0,56	>0,05	2,89	0,48	3,30	0,34	<0,01
Рефлексивний	2,73	0,55	2,77	0,52	<0,05	2,79	0,47	3,04	0,36	<0,01
Когнітивний	2,86	0,26	2,88	0,25	>0,05	2,81	0,28	4,15	0,28	<0,01

Водночас, якщо на початку експерименту середньостатистичні значення компонентів готовності до професійної реалізації знань та вмінь із краєзнавства в учасників груп не мали статистично значущих розходжень ($p > 0,05$), то наприкінці експерименту такі розходження були зареєстровані для всіх досліджуваних компонентів ($p < 0,01$).

Більш детальний аналіз зрушень компонентів готовності функціонування фахівця в сучасних умовах показав, що після експерименту в представників КГ на 1,0 % (із 3,27 до 3,30 бала) зріс рівень ціннісно-мотиваційного компонента. Отримана картина підтверджує, що відсутність цілеспрямованого педагогічного впливу, направлено на рівень розвитку мотиваційно-ціннісного компонента, майже не сприяє розвитку окремих критеріїв мотивації майбутніх учителів фізичної культури до застосування краєзнавства в педагогічній практиці.

Приріст діяльнісного компонента в представників КГ склав 0,7 % (із 2,74 до 2,76 бала), що вказує на несформованість у них готовності діяти в умовах краєзнавчої освіти. Вочевидь, отримані результати прямо вказують на відсутність статистично значущих зрушень у розвитку критеріїв за діяльнісним компонентом готовності майбутніх учителів фізичної культури за умови відсутності змін і доповнень у змісті освіти в бік формування навичок розробки й упровадження краєзнавства в навчально-виховний процес школярів.

Рефлексивний компонент у студентів КГ за період експерименту зріс на 1,7 % (із 2,73 до 2,77 бала). Окремі незначні зрушення в рівнях розвитку показників рефлексивного компонента студентів, які увійшли до складу КГ, вказують на недостатній педагогічний вплив на розвиток рефлексійного компонента готовності працювати в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Крім того, за когнітивним компонентом відбулися незначні зрушення, які склали 0,7 % (із 2,86 до 2,88 бала). Отже, студенти КГ, які навчалися за традиційною програмою, не були готові до краєзнавчо-туристської діяльності в умовах загальноосвітньої школи.

У процесі аналізу рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури (ЕГ) за ціннісно-мотиваційним компонентом з'ясувалося, що після проведення експерименту середньостатистичний показник зріс на 24,1 % (із 3,20 до 3,97 бала). Такий результат показав, що студенти ЕГ після впровадження ІТ більше стали усвідомлювати важливість застосування краєзнавства в процесі навчання учнів загальноосвітніх середніх шкіл. Можна стверджувати, що систематичне висвітлення можливостей краєзнавства з використанням засобів ІТ сприяє розвитку ціннісно-мотиваційного компонента готовності майбутніх учителів фізичної культури застосовувати сучасні методики в професійній діяльності й створює умови для заохочення студентів до розробки засобів та методів краєзнавчої роботи.

Водночас на 14,1 % (із 2,89 до 3,30 бала) зріс рівень готовності до краєзнавчо-туристської діяльності в сучасних умовах за діяльнісним компонентом. Аналіз приросту складових частин діяльнісного компонента готовності працювати в учасників ЕК продемонстрував ефективність упровадження краєзнавства.

Недостатньо високий приріст за окремими складниками діяльнісного компонента в учасників ЕГ довів, що подальше вдосконалення процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності пов'язане з більшою практичною направленістю спецкурсу «Організація краєзнавчо-туристської діяльності» й застосування ІТ, чого можна досягти через розширення самостійної роботи студентів.

Дослідження дало змогу встановити приріст готовності працювати за рефлексивним компонентом на рівні 9,1 % (із 2,79 до 3,04 бала) в студентів ЕГ. Відтак, незважаючи на очевидну ефективність ІТ у справі інтенсифікації процесу підготовки фахівців до розробки та впровадження краєзнавства, виявили шляхи для покращання запропонованої технології. Причому найбільша можливість для вдосконалення компонентів готовності виявилася в розвитку показників рефлексійного компонента. Як ми вважаємо, рефлексивний компонент, передусім, пов'язаний із досвідом розробки краєзнавства та розвивається під час регулярної практичної діяльності. Отже, ще відчутніші зрушення в рівні розвитку критеріїв за рефлексивним компонентом готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності.

Дослідження дало змогу з'ясувати, що запропонована ІТ сприяла збільшенню середньостатистичного рівня знань учасників ЕГ на 47,7 % (із 2,81 до 4,15 бала), що вказує на беззаперечний її позитивний вплив на когнітивний компонент готовності молодих фахівців адаптуватись у сучасній освітній системі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу в навчальному процесі задля вдосконалення системи підготовки студентів факультету фізичного виховання та доведено доцільність організації такого впливу через розробку й упровадження ІТ, яка ґрунтується на застосуванні в навчальному процесі студентів із дисципліни «Організація краєзнавчо-туристської діяльності».

Обґрунтовано та розроблено критерії готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності в умовах навчальних закладів освіти, які об'єднуються в ціннісно-мотиваційному, когнітивному, діяльнісному та рефлексивному компонентах і запропоновано шкалу оцінки рівня цієї готовності згідно з розробленими критеріями.

Порівняльний аналіз компонентів готовності адекватно діяти в сучасному суспільстві як фахівця дав підставу встановити, що в студентів ЕГ за всіма компонентами спостерігалось статистично значуще збільшення рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської

діяльності після експерименту ($p < 0,01$), водночас статистично значущих зрушень у показниках студентів КГ не відбулося ($p > 0,05$), за винятком рефлексійного компонента ($p < 0,05$).

Перспективи подальших досліджень спрямовані на вдосконалення системи ІТ у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності в школі.

Джерела та література

1. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / І. М. Богданова. – К., 2003. – 41 с.
2. Кашуба В. А. Проектирование тестирующей программы «ANTS» для автоматизированного контроля знаний / В. А. Кашуба, К. Н. Сергиенко, Н. Г. Бышевец, Д. П. Валиков // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2005. – № 8. – С. 259–262.
3. Кудін А. П. Формування комунікаційно-інформаційної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту / А. П. Кудін, О. В. Тимошенко, І. В. Володько та ін. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 7. – С. 44–49.
4. Міщенко Т. М. Педагогічні основи підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи в сільській школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук за спеціальністю : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Т. М. Міщенко. – Тернопіль : ТДПУ ім. Володимира Гнатюка, 2001. – 15 с.
5. Обозний В. В. Краєзнавча підготовка вчителя (теоретичні і організаційно-практичні аспекти) / В. В. Обозний. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 254 с.
6. Тімець О. Сучасні форми і методи дослідницької краєзнавчо-туристської роботи у ВНЗ / О. Тімець // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди : наук.-теорет. зб. – Переяслав-Хмельницький, 2004. – Спецвипуск : Педагогіка. – С. 231–238.
7. Ткачівська І. М. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до туристсько-краєзнавчої роботи з учнями : автореф. дис. ... канд. пед. наук за спеціальністю : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / І. М. Ткачівська. – Тернопіль : Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, 2009. – 21 с.

Анотації

У статті визначена ефективність упровадження інформаційної технології в процес краєзнавчої підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Експериментально обґрунтовані кількісні та якісні критерії готовності студентів до краєзнавчо-туристської діяльності в умовах вищого навчального закладу за ціннісно-мотиваційним, діяльнісним, рефлексивним і когнітивним компонентами.

Ключові слова: майбутні вчителі фізичної культури, краєзнавчо-туристська діяльність, інформаційна технологія, компоненти готовності.

Лариса Синиговец. Подготовка будущих учителей физической культуры к краеведческо-туристической деятельности средствами информационной технологии. В статье определена эффективность внедрения информационной технологии в процесс краеведческой подготовки будущих учителей физической культуры. Экспериментально обоснованные количественные и качественные критерии готовности студентов к краеведческо-туристической деятельности в условиях высшего учебного заведения по ценностно-мотивационному, деятельностному, рефлексивному и когнитивному компонентам.

Ключевые слова: будущие учителя физической культуры, краеведческо-туристическая деятельность, информационная технология, компоненты готовности.

Larissa Sinigovets. Preparing Future Teachers of Physical Training to Local History and Tourist Activity by Means of Information Technology. In this article the efficiency of the implementation of information technology in the process of regional studies training future teachers of physical culture is shown. Quantitative and qualitative criteria of readiness of students to local history and tourist activity in conditions of higher education on the value-motivational, activity, reflexive and cognitive components were experimentally based.

Key words: future teachers of physical culture, natural history and travel activities, information technology, components of readiness.